

«Ο Γλάρος» του Τσέχωφ στο «Θέατρο Άτις-Νέος Χώρος».

Τέχνη παρήγορος, θέατρο που διαλύει «τ' ανήλια σκοτάδια»

Ένα «ζωντανό» ντοκιμαντέρ από τον Σάββα Στρούμπο

Ειρήνη Αϊβαλιώτου

14/05/2023

«Ο Γλάρος» είναι το επίτευγμα με το οποίο ο Ρώσος συγγραφέας Άντον Τσέχωφ γνώρισε θρίαμβο και καθιερώθηκε ως κορυφαία μορφή της ρωσικής δραματολογίας. Ο Τσέχωφ καταφέρνει χάρη στην αφαιρετική τεχνική του να ξεφύγει από τον ηθογραφικό ρεαλισμό και να κάνει σκηνική ποίηση την καθημερινότητα. Στο έργο απεικονίζεται η διαρκής φθορά της ακύμαντης ζωής και το ξόδεμα της ανθρώπινης ενέργειας σε δευτερεύουσες δραστηριότητες, αφήνοντας ταυτόχρονα και κάποιες ελπίδες για το μέλλον.

Το έργο

Ο Γλάρος είναι θεατρικό έργο – «κωμωδία σε τέσσερις πράξεις» κατά δήλωση του συγγραφέα του.

Η συγγραφή του έργου ολοκληρώθηκε το 1895. Στη σκηνή ανέβηκε για πρώτη φορά αμέσως μετά τη συγγραφή του -στις 17 Οκτωβρίου του 1895, στο θέατρο Αλεξαντρίνσκι της Αγίας Πετρούπολης, και ήταν μια αποτυχία, και καλλιτεχνική και εμπορική. Αντίθετα το δεύτερο ανέβασμα του έργου το 1898, από το «Θέατρο Τέχνης» της Μόσχας, σε σκηνοθεσία Κ. Στανισλάφσκι, υπήρξε ένας θρίαμβος. Από τότε «Ο Γλάρος» έχει παιχτεί αμέτρητες φορές σε όλο τον κόσμο. Στην Ελλάδα πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ηλύσια» το 1906 και πρωτοπαρουσιάστηκε από το θίασο της Μαρίκας Κοτοπούλη, το 1932.

Θεωρείται το έργο που καθιέρωσε τον Τσέχωφ ως θεατρικό συγγραφέα στη συνείδηση κοινού και κριτικής. Με τον «Γλάρο» εγκαινιάστηκε η ιδιότυπη σύνθεση της τσεχωφικής δραματολογίας, όπου τη θέση του ως τότε καθιερωμένου “κεντρικού ήρωα – ηρωίδας” παίρνει ένας όμιλος προσώπων, μια μικρή κοινωνία, με μοιρασμένη ανάμεσά τους τη δράση. Το ύφος του έργου μοιράζεται ανάμεσα στο δράμα και στην κωμωδία. Ο

Τσέχωφ στον «Γλάρο»» θίγει τις σχέσεις, τα κίνητρα, την ψυχολογία και τις διεκδικήσεις ανθρώπων που αγαπούν, υπηρετούν ή θέλουν να υπηρετήσουν την τέχνη, μέσω της συγγραφής και του θεάτρου. Γύρω τους περιστρέφονται οι άνθρωποι της καθημερινότητας που προσπαθούν να ξεπεράσουν τα αδιέξοδα της ζωής τους.

Η υπόθεση

Η Αρκάντινα είναι μια καταξιωμένη και δημοφιλής ηθοποιός του κατεστημένου θεάτρου η οποία συνδέεται με έναν επιτυχημένο συγγραφέα, τον Τριγκόριν. Ο γιος της Αρκαντίνα, Τρέμπλιεφ, αναζητά κάτω από τη “σκιά” της μητέρας του, νέους τρόπους έκφρασης στην ποίηση και στο θέατρο. “Χρειαζόμαστε νέους τρόπους έκφρασης. Χρειαζόμαστε νέους τρόπους, κι αν δεν μπορούμε να τους δημιουργήσουμε καλύτερα να μην κάνουμε τίποτα”, τονίζει ο Τσέχωφ δια στόματος Τρέμπλιεφ. Παρουσιάζει το πρώτο του θεατρικό έργο στους ανθρώπους που βρίσκονται στο κτήμα, με πρωταγωνίστρια την κοπέλα που αγαπά, τη Νίνα. Η Αρκάντινα και η Νίνα είναι δύο από τους πλέον δημοφιλείς ρόλους του παγκόσμιου δραματολογίου.

Η Νίνα επιθυμεί να γίνει ηθοποιός και παίρνει την απόφαση να εγκαταλείψει το σπίτι της και να ακολουθήσει τον Τριγκόριν. Περνάνε δύο χρόνια κι ενώ ο Τρέμπλιεφ εξακολουθεί να ζει στο κτήμα του Σόριν, παρακολουθεί από μακριά την προσωπική ζωή και την καριέρα της Νίνας. Η επιδείνωση της υγείας του Σόριν θα φέρει πάλι στο κτήμα την Αρκάντινα και τον Τριγκόριν. Στον ίδιο τόπο, λοιπόν, θα επιστρέψει “τσακισμένη”, όπως ακριβώς ο νεκρός γλάρος που κάποτε είχε αποθέσει στα πόδια της ο Τρέμπλιεφ. Εκείνη η συνάντησή της μαζί του θα συμβάλει στο να δώσει τέρμα στη ζωή του.

Αυτοβιογραφικό θεατρικό έργο του Τσέχωφ

«Ο Γλάρος» -που γράφτηκε στο Μέλιχοβο- δικαιοματικά θεωρείται το πλέον αυτοβιογραφικό θεατρικό έργο του Τσέχωφ. Εδώ μπορεί ο θεατής να διακρίνει τις απόψεις του για τη ζωή και την αισθητική εμφανίζοντας μέσα σ’ αυτές ανθρώπους της τέχνης. Μιλά ανοιχτά για τους προβληματισμούς του γύρω από την τέχνη, τη μάχη με τη ρουτίνα της καθημερινότητας, για τα βάσανα της δημιουργίας καθώς και για την ευθύνη του ταλέντου απέναντι στις απαιτήσεις της ζωής.

Ο Τσέχωφ δεν περιγράφει τα πάθη, τις ελπίδες, τις απογοητεύσεις μόνο του κεντρικού ήρωα, αλλά μιας ομάδας ανθρώπων που είναι πραγματικά ή ψυχολογικά “κολλημένοι” δίπλα σε μια μικρή λίμνη. Είναι το έργο για τους νέους καλλιτέχνες και για τη μεγαλύτερη γενιά που είναι πια κορεσμένη και περιφρουρεί τα κεκτημένα της.

Είναι το έργο όπου οι ήρωές του διακατέχονται από “αγάπη” -η οποία αποτελεί την κύρια υπόθεση του «Γλάρου» -και συγχρόνως από έλλειψη κατανόησης και ουσιαστικού ενδιαφέροντος μεταξύ τους. Τέλος, είναι το έργο για τις αγωνιώδεις αναζητήσεις του αληθινού νοήματος της ζωής.

Η Ομάδα Σημείο Μηδέν

Συνεχίζοντας την έρευνά της σε θεμελιώδη κείμενα σημαντικών συγγραφέων, η Ομάδα Σημείο Μηδέν ανακοίνωσε φέτος την παράσταση του έργου του Άντον Τσέχωφ «Ο Γλάρος», που παρουσιάζεται στο «Θέατρο Άτις-Νέος Χώρος», σε σκηνοθεσία Σάββα Στρούμπου.

Για τις ανάγκες της παράστασης δημιουργήθηκε νέα μετάφραση του έργου από τα ρωσικά την οποία υπογράφει ο Δαβίδ Μαλτέζε.

Παρευρέθηκα στην προεμιέρα, που δόθηκε την Παρασκευή 5 Μαΐου στο μικρό κι απέριττο θέατρο του Μεταξουργείου, ακριβώς απέναντι από το θέατρο Άτις, που απλόχερα μας έχει προσφέρει τόσο μεγαλειώδεις θεατρικές στιγμές τις τελευταίες δεκαετίες.

Μπορώ να πω με ειλικρίνεια πως ποτέ στη ζωή μου δεν υπήρξα τόσο ικανοποιημένη, τόσο περήφανη για ένα γεγονός που συμβαίνει στο καλλιτεχνικό περιβάλλον της πόλης μας και ποτέ δεν ένιωσα τόσο τυχερή που συμμετείχα στο κοινό μιας τόσο ξεχωριστής παράστασης.

Είναι ωραία η ζωή με την τέχνη, με αυτή την τέχνη. Τέχνη παρήγορος, που διαλύει «τ’ ανήλια σκοτάδια».

Η παράσταση

Για να το θέσω συνοπτικά, η παράσταση ήταν απλά καταπληκτική! Η απόδοση της χορογραφίας – σκηνοθεσίας της από τον Σάββα Στρούμπο ήταν έξοχη και η αφήγηση των ηθοποιών εξαιρετική. Οι ερμηνείες ήταν μεστές και ξεκάθαρες και εξήγησαν γλαφυρά τη λαμπρή ιδέα του Τσέχωφ. Μία μοναδική παράσταση που κάνει το κοινό να αισθάνεται μέρος ενός

«ζωντανού» ντοκιμαντέρ. Συνυφαίνοντας τους τσεχωφικούς μύθους, το κλασικό αριστούργημα ιδωμένα μέσα από το βλέμμα και την κίνηση των λευκοντυμένων ηρώων, και την πρωτοποριακή προσέγγιση της τεχνικής Τερζόπουλου, ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος αφηγείται στο έκθαμβο κοινό μια συναρπαστική ιστορία. Οι ηθοποιοί – άριστα καταρτισμένοι στην τεχνική του Θόδωρου Τερζόπουλου – ενσαρκώνουν τις αγωνίες και τις εσωτερικές ανησυχίες των ηρώων, καθώς και την ένταση των συναισθημάτων τους. Η ευρυμάθεια και η γεμάτη πάθος προσέγγιση του σκηνοθέτη δημιουργούν ένα μαγευτικό σύμπαν όπου η γλώσσα του σώματος, το φως και οι σκιές συνομιλούν, ένα σύμπαν όπου η κίνηση δεν λείπει ποτέ ψέματα.

Κωμωδία με τρεις γυναικείους ρόλους, έξι ανδρικούς, τέσσερις πράξεις

«Είναι κωμωδία και έχει τρεις γυναικείους ρόλους, έξι ανδρικούς, τέσσερις πράξεις, ένα τοπίο (θέα σε λίμνη), πολλές λογοτεχνικές συζητήσεις, λίγη δράση και πέντε καντάρια έρωτα»: με αυτά τα λόγια περιέγραφε ο ίδιος ο Άντον Τσέχοφ τον Γλάρο.

Η εκ νέου ανάγνωση και η εκ νέου περιγραφή του έργου: αυτό είναι το πιο επίμονο ζητούμενο, όταν αναμετρείται κανείς στις μέρες μας με ένα κλασικό αριστούργημα σαν αυτό το κείμενο του Τσέχοφ. Να αγγίξουμε ξανά το έργο, να το αφουγκραστούμε. Να πετάξουμε από πάνω του τη σκουριά, τη διαμεσολαβημένη γνώση, τις επιστρώσεις βεβαιιοτήτων για το θέμα, για τους ήρωες, για το αληθινό διακύβευμά του. Να ανακαλύψουμε τις κρυμμένες δράσεις. Να δούμε πώς αποτυπώνονται στις αντιδράσεις των ηρώων. Άλλωστε, ο Τσέχοφ τοποθετεί τη δράση πάντα ανάμεσα στις πράξεις ή εκτός σκηνής. Και αυτό που παρακολουθήσαμε στην παρουσίαση της ομάδας Σημείο Μηδέν είναι το πώς οι δράσεις εγγράφονται στο σώμα και τον ψυχισμό των προσώπων του.

Η ομάδα διάβασε λοιπόν το έργο. Το διάβασε και το ξαναδιάβασε. Το μελέτησε. Και η μελέτη αυτή έγινε κομμάτι της παράστασης. Έγινε συλλογική φωνή, που γέννησε μπροστά μας τα πρόσωπα. Και τα λόγια τους. Και το σώμα τους. Γιατί, με έναν τρόπο, είμαστε όλοι γλάροι, είμαστε όλοι μετέωροι και πληγωμένοι στο αέναο κυνήγι της ευτυχίας. Σε έναν δρόμο μετ' εμποδίων. Που μονίμως μας καλεί σε υπερβάσεις. Που συχνά μας οδηγεί σε βαλτωμένες διαδρομές και υποχωρήσεις. Και που,

κάποιες ελάχιστες φορές μάς ανταμείβει οδυνηρά. Έτσι, όσο πρέπει για να πειστούμε ότι κάπου, κάπως, κάποτε, μπορεί να συμβεί. Η ευτυχία.

Γι' αυτό η παράσταση του "Γλάρου" που σκηνοθέτησε ο Σάββας Στρούμπος ανιχνεύει τη διάψευση των ονείρων, τη ματαίωση της επιθυμίας, την αγωνία της διατήρησης της προσωπικής ταυτότητας, αναζητώντας, ίσως, διεξόδους δημιουργικής αντίστασης μέσα από την ίδια την πράξη του θεάτρου.

Η εξαιρετική δουλειά ενός ταλαντούχου συνόλου μάς ξετύλιξε μέσα σε περίπου 100 λεπτά ένα αινιγματικό έργο ανοιχτής δομής, τον συναισθηματικό κόσμο, το εκρηκτικό χιούμορ, την ιδιαίτερη μοναχικότητα αλλά πάνω απ' όλα το εσωτερικό πάθος των χαρακτήρων που έπλασε ο Τσέχωφ

Κοστούμια – σκηνικά (**Κατερίνα Παπαγεωργίου**), σκηνική παρουσία στο πλαίσιο ενός δομημένου και ενορχηστρωμένου αυτοσχεδιασμού, φωτισμοί (**Κώστας Μπεθάνης**), όλα στο ύψος των περιστάσεων ενώ το εξαίσιο ηχοτόπιο (**Λεωνίδας Μαριδάκης**) δυνάμωσε την ένταση στη θεατρική ατμόσφαιρα.

Ο **Δαυίδ Μαλτέζε**, που ανέλαβε επάξια το τιτάνιο έργο της μετάφρασης, "διάβασε" τον Τσέχωφ με τρόπο που να επιτρέψει την εμβάθυνση στον πυρήνα του έργου και ταυτόχρονα την αποκάλυψη όλων των κάθετων και οριζόντιων διαδρομών του πλούσιου κειμένου.

Οι ηθοποιοί Άννα Μαρκά – Μπονισέλ, Γιάννης Καράμπαμπας, Ελπινίκη Μαραπίδη, Ρόζυ Μονάκη, Σάββας Στρούμπος με την άρτια, πλαστική, ποιητική κίνησή τους και τις ιδανικές φωνές τους επιτέλεσαν άθλο ισορροπίας ανάμεσα στο πραγματικό και στο φανταστικό.

Ο **Σάββας Στρούμπος** και η ομάδα **Σημείο Μηδέν** μάς έδωσαν έναν "Γλάρο" βαθιά υπαρξιακό, με εμφανή σημεία την παραίτηση, τη συγκαταβατική αποδοχή μίας υπαρξιακής ήττας, την αμετάκλητη κοινωνική αλλαγή.

Κυρίως όμως η ομάδα Σημείο Μηδέν μάς πρόσφερε ένα ιδιαίτερο έργο που έχει στον πυρήνα του τη σχέση ζωής και τέχνης. «Τι είναι τέχνη, τι είναι ζωή, πώς επικοινωνούν αυτά τα δύο. Πώς το ένα βοηθάει ή εμποδίζει το

άλλο». Ένα “Γλάρο” που αφορά όσους ανθρώπους ασχολούνται με την τέχνη.

Η αποκάλυψη και αυτό που σε κεντρίζει στο «Γλάρο» είναι το πόσο αβίαστα συνυπάρχουν στο έργο το τραγικό και το κωμικό. Στη δράση, τους διαλόγους αλλά και στην εξέλιξη.

Στο θέατρο Άτις-Νέος Χώρος παρακολουθήσαμε ένα έργο το οποίο πραγματεύεται τις έννοιες της θλίψης, του πόνου και της απώλειας, της ματαιώσης και της ελπίδας με τον πλέον τελεσίδικο τρόπο.